SISÄMINISTERIÖ

Tarkastusvaliokunnan kuuleminen keskiviikkona 19.10.2016 klo 11:30

kansliapäällikkö Päivi Nerg

HE 134/2016 vp *Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2017*

HARMAAN TALOUDEN JA TALOUSRIKKOLLISUUDEN TORJUNNAN TILANNE JA RESURSSIT 2017

Yleistä harmaan talouden ja talousrikosten torjunnasta

Edellisen harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan nelivuotinen toimintaohjelma päättyi vuoden 2015 lopussa. Ohjelmakaudella toteutettiin merkittäviä harmaan talouden torjuntatoimia kuten julkisen verovelkarekisterin käyttöönotto, rakennusalalla veronumeron käyttöönotto sekä nelivuotinen viestintäkampanja. Viranomaisten yhteistyö harmaan talouden torjunnassa tiivistyi ohjelman aikana.

Uusi harmaan talouden torjuntastrategia hyväksyttiin huhtikuussa 2016 ja samalla asetettiin parlamentaarinen työryhmä seuraamaan strategian toteutumista. Torjuntaohjelman rahoitus poliisihallinnon alalla on ollut merkittävää. Sisäministeriön näkemyksen mukaan vuosina 2012–2016 poliisissa on ollut käytettävissä kohtuullisen hyvät sekä laadulliset että määrälliset voimavarat talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunnassa huomioiden toimintaympäristö ja sen muutokset.

Strategiassa on neljä kärkihanketta, joiden avulla painopistettä pyritään siirtämään entistä enemmän harmaan talouden ennalta estämiseen rakentamalla uusia toimintamalleja ja reaaliaikaistamalla torjuntaa. Kesäkuussa 2016 valmistui toimenpideohjelma, mikä konkretisoi strategian tavoitteita. Samassa yhteydessä käynnistettiin hanke tilannekuvan laatimiseen ja ylläpitämiseen, mihin osallistuu jatkossa viranomaisten lisäksi myös yksityinen sektori.

Harmaan talouden ja talousrikostorjunnan resurssit

Vuoden 2015 lopussa käytiin budjetin valmistelun yhteydessä keskustelua harmaan talouden erillisrahoituksesta. Vuonna 2015 erillisrahoituksen taso oli 23,9 milj. euroa (SM, OM, VM, TEM), josta siis poliisille osoitettuna 6,4 milj. euroa. Vuodesta 2016 alkaen kokonaisrahoitus olisi vähentynyt yhteensä 13,7 milj. euroon, jolloin mm. poliisin erillisrahoitus olisi päättynyt.

Toimenpiteiden tärkeys ja rahoitustarve kuitenkin tiedostettiin, ja poliisille myönnettiin vuoden 2016 täydentävässä talousarviossa 3,2 milj. euron määräraha harmaan talouden torjuntaan. Poliisi itse sitoutui kohdistamaan tarkoitukseen 3,2 milj. euroa, jolloin 2016 rahoituksen taso pysyi vuoden 2015 tasolla.

Vuoden 2017–2020 kehyksistä päätettäessä keväällä 2016 poliisille myönnettiin tasokorotus (5,0 milj. euroa vuodelle 2017 ja 10,0 milj. euroa vuodesta 2018 eteenpäin). Tässä yhteydessä todettiin, että tätä rahoitusta tulisi suunnata nimenomaan harmaan talouden torjuntaan automaattisen liikenteenvalvonnan lisäksi.

Poliisin määrärahataso laskee ensi vuonna kuluvaan vuoteen verrattuna n. 42,6 milj. euroa, josta kilpailukykysopimuksen aiheuttama vähennys on 17,45 milj. euroa (eläkemaksun, sairasvakuutusmaksun ja lomarahojen väliaikaisen alentamisen osuus 12,0 milj. euroa). Poliisin on sopeutettava toimintansa käytettävissä olevaan määrärahatasoon. Sopeuttamistoimet tulevat koskemaan kaikkia poliisitoiminnan osa-alueita, koska perustoiminnan rahoitus vähenee.

On huomioitava, että vuodelle 2017 osoitettu tasokorotus ei mahdollista harmaan talouden resursointia edellisvuosien tason mukaisesti. Käytännössä nykyisen tason säilyttäminen vaatisi supistusten kohdistamista muuhun poliisitoimintaan, mikä ei enää ole käytännössä realistista. Määrärahojen supistaminen johtaa rikostutkinnan vaikuttavuuden vähentymiseen pidentyneiden tutkinta-aikojen ja avoimena olevien rikosasioiden määrän kasvuna sekä takaisin saadun rikoshyödyn vähentymisenä.

Poliisihallituksen seurantatietojen perusteella 30.6.2016 poliisilaitoksissa oli 544 henkilöä talousrikostorjunnassa ja heistä erillismäärärahalla työskenteli 98 henkilöä.

Konkreettinen tilanne ja toimenpiteet talousrikostorjunnassa

Poliisin tietoon tullut talousrikollisuus on kasvanut selkeästi vuoden 2012 jälkeen. Vuonna 2015 poliisissa kirjattiin enemmän talousrikoksia kuin koskaan aikaisemmin eli yhteensä 1842 uutta talousrikosasiaa. Kuluvan vuoden kesäkuun loppuun mennessä poliisin tietoon oli tullut jo 1016 uutta talousrikosasiaa. Vastaavana ajankohtana vuonna 2015 uusia talousrikosasioita tuli poliisin tietoon yhteensä 884.

Tutkittavana olevien eli avoimien talousrikosten määrä on jatkanut kasvuaan ja vuoden 2016 kesäkuun lopussa avoimien rikosasioiden määrä oli 2353. Avoimien rikosasioiden määrään vaikuttaa poliisille ilmoitettujen rikosasioiden suuri määrä.

Päätettyjen talousrikosten määrä vuonna 2015 oli 1958, mikä oli lähes sama kuin vuoden 2014 ennätyksellinen 1973 päätettyjen talousrikosten määrä. Kuluvan vuoden kesäkuussa tutkinta oli päätetty 955 talousrikosasiassa.

Yli kaksi vuotta sitten kirjattujen vanhojen talousrikosten suhteellinen osuus kääntyi vuoden 2012 jälkeen laskuun. Kuluvan vuoden kesäkuun lopussa vanhojen talousrikosasioiden suhteellinen osuus tutkittavana olevista talousrikoksista oli kasvanut hieman ja nousi 17,8 prosenttiin.

Vuonna 2015 päätetyissä talousrikosasioissa kokonaiskäsittelyaika oli 469 vuorokautta ja tutkinta-aika oli noin vuoden verran. Kuluvan vuoden kesäkuun lopussa päätettyjen esitutkintojen kokonaiskäsittelyaika oli hieman alhaisempi kuin edellisenä vuonna ja tutkinta-aika oli 345 vuorokautta.

Vuonna 2015 takaisin saatua rikoshyötyä kirjattiin hieman yli 29 miljoonaa euroa. Vuoden 2016 kesäkuun lopussa rikoshyötyä oli kertynyt noin 9,2 miljoonaa euroa. Tilannetta voidaan pitää huolestuttavana, koska esim. vuonna 2013 poliisin haltuun saaman rikoshyödyn määrä oli 41 miljoonaa euroa ja vuonna 2014 se oli jopa 47,7 miljoonaa euroa. Rikoshyödyn määrä voi tosin nousta huomattavasti loppuvuoden aikana, jos kohdevalintamenettelyn kautta jonkun isomman talousrikosasian tutkinta ja operatiiviset toimenpiteet käynnistetään vasta syksyn aikana.

Toimenpiteet

Konkreettisista toimenpiteistä Road Policing hanke edistyy suunnitelman mukaan. Hyviä toimintamalleja ja yhteistyömahdollisuuksia poliisin sisällä ja muiden viranomaisten kanssa kehitetään ja tuetaan.

Pankkitilitiedustelujen sähköistämishanke etenee. Nimetty henkilö on aloittanut työn 1.8.2016. Henkilön perehdyttäminen tehtävään on käynnissä ja ensimmäiset työpalaverit pidetään elokuun alkupuolella.

Ympäristörikostorjunnan yhteistyöverkosto on nimetty ja verkosto kokoontuu syksyn aikana. Strategian jalkauttaminen on käynnissä.

Korruptiorikollisuuden torjunnan yhteistyöverkosto on nimetty ja se on kokoontunut Poliisihallituksessa kesäkuussa.

Velallisenrikosten tutkintaprosessin kehittäminen on alkuvaiheessa.

Johtopäätökset

Poliisin talousrikostutkintaan osoitettu lisärahoitus on ollut merkittävä panostus tulevaisuuteen. Ilman lisärahoitusta esitutkinnassa olevien avoimien talousrikosten määrä olisi huomattavasti suurempi. Erillisrahoitus on mahdollistanut tehokkaan talousrikostutkinnan vaikka alkuperäisiin melko kunnianhimoisiin tavoitteisiin tutkittavana olevien talousrikosten määrän vähentämisessä ei ole päästykään. Toiminta on kuitenkin tuottava siihen kohdennettuihin panostuksiin nähden.

Mahdollisina uhkina harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa ovat rahanpesu, korruptio ja ulkomaalaisten yritysten toiminnan läpinäkymättömyys. Työ- ja elinkeinoministeriö selvityksessä

erityisen riskialttiina alana nousi esiin kuljetusala. Lisäksi on huomioitava, että järjestäytynyt rikollisuus hyödyntää aktiivisesti yrityksiä rikoksentekovälineinä ja rikollisryhmillä on paljon kytköksiä yrityksiin.

Siirtolaisuuteen liittyvät rikollisuusilmiöt aiheuttavat haasteita lähitulevaisuudessa talousrikostorjunnalle. Poliisin tietoon on tullut jo tapauksia, joissa turvapaikanhakijoita on käytetty työperäisesti hyväksi jättämällä maksamatta heille palkkoja. Ulkomaalaisen työvoiman käyttöön liittyviä tyypillisiä riskejä ovat työntekijöiden alipalkkaus, korvausten maksamatta jättäminen ja räikeimmillään ihmiskauppa ja kiskonnantapainen työsyrjintä. Juuri maahan muuttaneet henkilöt ovat erittäin otollinen ryhmä harmaan talouden toimijoille, koska heillä ei ole tietoa Suomen lainsäädännöstä ja työsuhteisiin liittyvistä asioista.

Talousrikostorjunnan tärkeyttä korostaa se seikka, että pelkät tilastolliset luvut eivät kerro koko totuutta asiakokonaisuudesta. Harmaan talouden ja talousrikostorjunnan vaikuttavuus ilmenee todellisuudessa paremmin yritystoiminnan ja työmarkkinoiden toimivuuden kautta. Mikäli yritystoiminnasta saadaan kitkettyä lainvastaisesti toimivat yritykset, muilla yrityksillä on paremmat mahdollisuudet pärjätä markkinoilla. Hallituksen kärkihankkeiden joukossa on paljon toimia, joilla on tarkoitus tukea pienten ja keskisuurten yritysten toimintaa. Tehokkaalla talousrikostorjunnalla pystytään takaamaan aloitteleville yrityksille menestymisen mahdollisuus rehellisen yritystoiminnan kautta, kun niiden ei tarvitse kilpailla epärehellisin keinoin toimivien kilpailijayritysten kanssa.